

УДК 3.37

Р.І. Слепухіна
викладач,
Херсонський
політехнічний коледж
Одеського національного
політехнічного
університету
rimma.slepukhina.59@mail.ru

А.А. Біла-Кисельова
суддя Селидівського
міського суду
Донецької області

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОЇ ОСВІТИ В ВНЗ I-II РІВНІВ АКРЕДИТАЦІЇ

Р.І. Слепухіна, А.А. Біла-Кисельова. Особливості правової освіти в ВНЗ I-II рівнів акредитації. У статті досліджено особливості теоретичного викладання предмету «Правознавства» в ВНЗ I – II рівнів акредитації. На основі розгляду судових справ показана практична робота студентів підліткового віку.

R. I. Slepukhina, A.A. Bila-Kyselyova. The peculiarities of the Law science at the High educational establishment of the I-II level of the accreditation. The theoreticle peculiarities of the " Law sceince" teaching at the High educational establishment of the I-II level of the accreditation is researched in the article. The practical teenager students' work by the base of the law affairs examination is described.

Порядний той, хто своє право вимірює своїм обов'язком

(Г. Лакордер)

Вступ. Сьогодні, одним з аспектів усебічного розвитку особистості є права культура, формування якої забезпечується правовою освітою.

Правова освіта – процес набуття правових знань, навичок та вмінь, формування поваги до права, закону, прав та свобод людини тощо.

Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття») вказує, що формування правової культури у молодого покоління є одним із найважливіших компонентів основної мети національного виховання.

Потреба правового виховання молоді зумовлена такими факторами:

– будування правової держави в Україні супроводжується інтенсивним творенням її правової бази, що потребує своєчасного інформування людей про нові правові акти;

– останнім часом сфера правового регулювання поширилася на підлітків з одинадцятирічного віку (створення Служби у справах неповнолітніх, кримінальної міліції у справах неповнолітніх, спеціальних

Актуальні проблеми науки та освіти теорія, практика, сучасні рішення

судів для неповнолітніх), що вимагає відповідної правової компетенції неповнолітніх до досягнення цього віку;

– - зниження життєвого рівня населення сприяє поширенню кримінальної поведінки, яка проникає у молодіжне середовище;

– - необхідність подолання правового нігілізму серед усіх верств населення, зокрема серед студентської молоді.

Ще одним підтвердженням гостроти цієї проблеми є зростання злочинності неповнолітніх на фоні загальної злочинності.

Матеріали дослідження. У ВНЗ 1 – 2 рівнів акредитації навчаються студенти підліткового віку. Як відомо підлітковий період – один із найважчих періодів розвитку особистості, який характеризується потребою у звільненні з-під контролю і опіки дорослих, протестом проти встановлених правил і порядків, спрямованістю до незалежності, самостійності і утвердженні себе як особистості. В цьому віці у 7 разів збільшується кількість негативних вчинків, і у 40 разів зростає кількість невмотивованих вчинків. Найкриміногеннішим віковим періодом є 16-17 років – у цьому віці підлітками вчиняється до 62 % злочинів від загальної кількості.

Стан духовної культури і моралі суспільства, як у світі, так і в Україні, викликає занепокоєння. Відсутність у частини молоді навичок спілкування призводить до конфліктів, стресових ситуацій, неадекватної соціальної поведінки. Як наслідок – "втеча від реальної дійсності" в алкоголізм, наркоманію, віртуальне комп'ютерне середовище. Зниження рівня суспільної та особистої моралі, раннє статеве життя ведуть до формування особистості, котра не здатна створити міцну сім'ю, народити і виховати дітей. Як наслідок – поглиблюється демографічна криза. Тому метою правової освіти є створення умов для формування особистості громадянина України, якому притаманні права культура, усвідомлені цінності свободи, прав людини, відповідальність, готовність до компетентної участі у громадському житті.

Основними завданнями **правової освіти та правового виховання у ВНЗ I – II рівнів акредитації сьогодні є:**

– - сприяти становленню активної позиції студентів щодо реалізації прав свободи людини;

– - надати основні правові знання, необхідні для відповідальної участі молоді в громадському житті;

Актуальні проблеми науки та освіти теорія, практика, сучасні рішення

- - формувати в студентів правову свідомість, яка регулює її поведінку в конкретній правовій ситуації;
- - виробляти навички і звички законослухняності;
- - формувати в студентів нетерпимість до правопорушень, злочинності, здатності протистояти негативним впливам.

Отже, кожна людина повинна бути юридично грамотною і освіченою, розуміти свої права, обов'язки, відповідальність. Саме для цих цілей існує правознавство.

Правознавство – комплексна суспільна наука, система знань про виникнення, розвиток, функціонування права і держави в їхній структурній єдності, їхнє місце і роль у суспільному житті.

Предмет «Правознавство» входить до програми 1 курсів ВНЗ 1 – 2 рівнів акредитації з метою ознайомлення студентів з основними юридичними поняттями і законами. Крім того, за допомогою правознавства студенти дізнаються про свої права та обов'язки, про відповідальність, яка може настати внаслідок вчинення будь-яких правопорушень.

Багато злочинів, як це не банально, відбуваються через нестачу знань про діючі в країні закони. Не можна вважати фізично здорову людину культурною, коли вона, маючи ґрунтовні знання, добре працюючи або навчаючись, порушує норми моралі чи законів. Сьогодні в Україні спостерігається тенденція зростання дитячої злочинності, при цьому вона "омолоджується" і цьому сприяють часто засоби інформації.

Звичайним явищем для засобів масової інформації стало висвітлення новин в ракурсі "пікантності" матеріалу для підтримання громадського інтересу до певного видання, телепередачі з подальшим розміщенням на інтернет-порталах попри звичайного "подання" інформації.

Користувачі мережі Інтернет, відвідувачі соціальних мереж, серед яких є підлітки, сприймають інформацію від ЗМІ, роблять певні висновки (іноді помилкові), що інформаційні ресурси надають можливість без перешкод під своїм нікнеймом розмішувати будь-яку інформацію (незалежно від їх дійсності). Розповсюджуючи відомості, які можуть бути цікаві широкому колу осіб (на погляд «розповсюджувача») можуть зашкодити іншій особі, адже фактично порушують такі немайнові права, як честь та гідність. Непоодинокі випадки порушення немайнових прав шляхом розповсюдженні інформації поміж собою між підлітками, а також мережею Інтернет (вигадана інформація після образливих слів опонента,

Актуальні проблеми науки та освіти теорія, практика, сучасні рішення

фото інших осіб, особисті листи, тощо) говорить про те, що проблема охорони прав щодо честі і гідності фізичних осіб існує.

Що таке честь та гідність людини? Чи потрібно неповнолітнім сьогодні неодноразово нагадувати про подібні цінності (немайнові права) з метою формування їх особистості в суспільстві? Чи достатньо інформації мають підлітки про законодавчі норми, які гарантують кожному право на інформаційну свободу та недоторканість особистої гідності? Питання, які повинні бути зрозумілі неповнолітнім та відповіді на них кожен повинен знати, щоб вимагати дотримання своїх прав та запобігати порушення прав інших осіб. Адже крім порушення немайнових прав, постраждала особа може не тільки просити відновлення прав, а і матеріальну компенсацію за моральні страждання.

Сутність понять честь та гідність особи пов'язана з внутрішнім світом людини у тісному зв'язку «людина – соціум» та все ж дискусії на цю тему у науковому товаристві не припиняються і сьогодні. Відомо, що дані поняття є морально – етичними категоріями та торкаються глибин внутрішнього світу людини і виступають основою моральної культури особистості [2].

У тлумачному словнику сучасної української мови дається визначення, що гідність – це сукупність рис, що характеризують позитивні моральні якості та усвідомлення людиною своєї громадської ваги, громадського обов'язку (гідно, належним чином, як слід, достойно); честь – сукупність вищих моральних принципів, якими людина керується у своїй громадській та особистій поведінці (повага, пошана; те, що дає право на шану, повагу, визнання) [3].

Доктринальне тлумачення цих понять та їх зв'язок з правом подаються вченими по-різному. Луспеник Д.Д. визначає: "...честь – об'єктивна оцінка особистості, яка визначає відношення суспільства до громадянина, соціальна оцінка моральних та інших якостей особистості. Що стосується гідності, то вона визначає соціально – ціннісну значущість людини та розуміння нею своєї значущості...". [4] На думку Анасімова А.Л. "Честь – суспільна оцінка особистості, міра її духовних, соціальних цінностей. Гідність є внутрішньою самооцінкою громадянина – його властивостей, здатностей, світогляду, суспільного значення". [5] Саприкіна І.В. підкреслила, що "...честь розглядається, як особисте немайнове благо, яке є, по-суті, позитивною соціальною інформацією про особу, яка ґрунтується на уявленнях про добро і зло, усталених у

Актуальні проблеми науки та освіти теорія, практика, сучасні рішення

суспільстві, і усвідомлюється самою особою. Гідність – це особисте немайнове благо, яке є інформацією про цінність кожної особи, визнану у суспільстві. [6]

На законодавчому рівні задекларовано, що гідність і честь людини є найвищими соціальними цінностями (стаття 3 Конституції України), а також вказано, що кожний має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань (стаття 55 Конституції України). [1]

Таким чином, вивчати правознавство не тільки цікаво, а й корисно. Адже знання в сфері права ніколи не бувають зайвими.

Предмет «Правознавство» визначає особливості права як нормативно-регулятивного явища, його суспільні функції та значення для управління суспільством. Законодавство України охоплює різні галузі права. Серед них чільне місце належить

Конституційному праву. Його норми регулюють найважливіші суспільні відносини, що закріплюють основи організації суспільства і правове становище особи, державний устрій. Студенти обов'язково повинні добре знати основний закон України – Конституцію, особливо класифікацію прав людини і при цьому пам'ятати: немає прав без обов'язків, як обов'язків немає без прав.

Норми цивільного права визначають відносини між конкретними громадянами, між громадянами й організаціями, між різними організаціями. Згідно з ним діти, як і дорослі, вважаються правоздатними. Наприклад, вони можуть володіти майном, що їм дісталось в спадок, на них поширюються норми авторського права тощо. Щоправда, не кожна особа, яка має правоздатність, може самостійно здійснювати свої права. Оскільки здатності діяти розумно, правильно розпоряджатися своїм майном, залежно від віку брати на себе різні зобов'язання людина набуває неодноразово, закон передбачає цивільну дієздатність – здатність особи чинити потрібні дії для використання своїх прав і обов'язків. Межі дієздатності такі: до 15 років – часткова дієздатність; 15 - 18 – неповна дієздатність; 18 років – повна дієздатність.

Цивільний кодекс України у статті 297 підкреслив важливість та пріоритетність нематеріальних благ: “1. Кожен має право на повагу до його гідності та честі. 2. Гідність та честь фізичної особи є недоторканими. 3. Фізична особа має право звернутися до суду з позовом про захист її гідності та честі”[7]. У статті 1 Цивільного процесуального

Актуальні проблеми науки та освіти теорія, практика, сучасні рішення

кодексу України наголошується, що завданням цивільного судочинства є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави [8].

Важливу роль у житті громадян відіграє адміністративне право, що регулює організацію і діяльність апарату державного управління. Студенти повинні мати уявлення про органи державного апарату та норми адміністративного права, які охоплюють різноманітні правила: санітарні, протипожежні, дорожнього руху, користування транспортом, поведінки в громадських місцях, та багато інших, які стосуються діяльності підприємств, установ, їхніх працівників, поведінки громадян.

У процесі правового виховання студенти засвоюють також деякі норми трудового права (щодо умов прийняття на роботу, переведення і звільнення з роботи, тривалості робочого дня й часу відпочинку, охорони й оплати праці, моральної та матеріальної відповідальності).

Правове виховання передбачає ознайомлення студентів з основними нормами кримінального права. Вони повинні знати, що таке злочин, відповідальність за підготовку і намір злочину, співучасть у злочині, вік кримінальної відповідальності, необхідна оборона, кримінальне покарання, відбування покарання в місцях позбавлення волі, а також усвідомлювати, що жоден злочин не залишається безкарним.

Чільне місце у право-виховній роботі має посідати ознайомлення з основними положеннями екологічного права – про охорону надр, водних ресурсів, повітря, фауни, флори, а також про обов'язки громадянина щодо охорони природи.

Норми права регулюють також сімейні відносини. Тому необхідно знайомити студентів з правами і обов'язками подружжя, батьків щодо виховання дітей та ін. Визначити коло осіб, які є членами сім'ї, близькими родичами тих, хто має право звернутись до суду можна, проаналізувавши положення статті 3 Сімейного кодексу України, згідно якої, сім'ю складають особи, що спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки та, врахувавши, що сім'я створюється на підставі кровного споріднення, усиновлення, а також на інших підставах, не заборонених законом і таких, що не суперечать моральним засадам суспільства [11]. При цьому повноваження законних представників у суді урегульовані статтею 39 ЦПК України [8].

Актуальні проблеми науки та освіти теорія, практика, сучасні рішення

Отже, вивчаючи правознавство, студенти чітко повинні усвідомлювати, що таке поступок, проступок і злочин. Вміти на конкретних прикладах пояснювати, що між ними спільного і відмінного. Як негативний поступок може перерости в проступок (адміністративне порушення), а проступок в злочин.

Розкриваючи зміст правової освіти, важливо розповісти студентам про Конвенцію про права дитини. Згідно з нею дитиною вважається кожна людська істота до досягнення 18-річного віку.

В основних положеннях цього документа наголошується:

- дитина має право виявляти власну думку в усній, письмовій або друкованій формі, на вибір дитини (ст. 13/1);
- право дитини на свободу мирних зборів (ст. 15/1);
- жодна дитина не може бути об'єктом довільного чи незаконного втручання в здійснення її права на особисте життя, сімейне життя, недоторканність житла, на її честь і репутацію (ст. 16/1);
- захисту дитини від усіх форм фізичного чи психологічного насильства, образи чи зловживання, грубого ставлення чи експлуатації будь-якою іншою особою (ст. 19/1) тощо [10].

Отже, у правовому вихованні студентської молоді важливо дотримуватися таких вимог:

- розкривати зміст усіх галузей права, не акцентуючи уваги на якійсь одній (наприклад, кримінальному праві), тому що у повсякденному житті людина керується основними положеннями всіх галузей права;
- характеризуючи конкретні правові норми, слід показувати їх зв'язок із мораллю, на якій право ґрунтується.

Однією з форм роботи на заняттях з предмету «Правознавство» є робота з правовою ситуацією. Часто студентам важко дати послідовний логічний аналіз певної справи, тому робота починається з конкретної схеми аналізу правової ситуації, який включає до себе кілька етапів.

1 етап – виявлення фактів (важливих і другорядних), учасників даної ситуації, їх дії.

2 етап - визначення конфлікту, норми права, якими регулюється даний конфлікт. Яке питання потрібно вирішити для розв'язання правової ситуації.

3 етап - обов'язкове використання витягів із законодавчої бази для підтвердження рішення з правової ситуації.

Актуальні проблеми науки та освіти теорія, практика, сучасні рішення

4 етап – висловлення своєї позиції, власної точки зору, причин прийнятого рішення.

Розпочинаючи розв’язання задачі, необхідно її уважно прочитати, щоб жоден важливий момент не залишити без уваги. Крім того, треба з’ясувати, що вимагається для прийняття рішення, на які конкретні запитання слід відповісти. Задача розв’язується лише на підставі тих обставин, які прямо в ній сформульовані та вважаються встановленими й доведеними.

Необхідною умовою успішного виконання завдань є обов’язкова підготовка студентів до занять. Передусім вони повинні вивчити теоретичний матеріал підручника, що стосується відповідної теми, або конспект лекції.

Рішення повинне бути вмотивованим, тобто містити обґрунтування, аргументи, з яких воно випливає.

Хід її вирішення зі скороченими посиланнями на певні правові норми студенти стисло записують в зошиті.

Витяги із реальні судових справ щодо захисту честі, гідності наглядно можуть продемонструвати забезпечення гарантій немайнових прав встановлених Конституцією України. Перш ніж звернути увагу на такі витяги, визначаємо хто відповідно до законодавства може звертатися за захистом своїх немайнових прав? Якщо особа вважає, що її права були порушені шляхом розповсюдження певної інформації та відбувається посягання на честь та гідність, вона має право звернутись за захистом до суду. Відповідно до частини 3 статті 297 ЦК України фізична особа має право звернутися до суду з позовом про захист її гідності та честі, стаття 21 ЦК України говорить, що саме людина як учасник цивільних відносин вважається фізичною особою [7]. Пункт 6 постанови Пленуму Верховного Суду України №1 від 27.02. 2009 року “Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи ” роз’яснює, що “ позови про захист гідності, честі чи ділової репутації вправі пред’явити фізична особа у разі поширення про неї недостовірної інформації, яка порушує її особисті немайнові права, а також інші заінтересовані особи (зокрема, члени сім’ї, родичі), якщо така інформація прямо чи опосередковано порушує їхні особисті немайнові права” [9]. З цього слідує, що до суду може звернутись фізична дієздатна особа, чії немайнові права порушені. А у випадку порушення прав малолітніх, неповнолітніх чи недієздатних осіб – члени їх сімей чи родичі.

Актуальні проблеми науки та освіти теорія, практика, сучасні рішення

При цьому слід враховувати загальні положення про фізичну особу відповідно до ЦК України.

Використовуючи практичне право, можливо досягти таких цілей:

- А) Закріпити знання з теоретичного курсу;
- Б) Розвивати юридичне мислення у студентів (пояснювати значення юридичних термінів, визначити сфери дії нормативних актів і т. д.);
- В) Вміти давати правову і моральну оцінку своїм діям і діям інших;
- Г) Розвивати здібності самостійно аналізувати правові норми (пояснювати їх зміст, визначити сфери їх використання, показувати приклади конкретних дій).

При рішенні задач бажано використувати зразки, які вчать студентів, як потрібно діяти у певній правовій ситуації; Наприклад:

Витяг із рішення Суворовського районного суду м. Херсона від 7 жовтня 2011 року по справі № 2-о-173/11 демонструє звернення із заявою про встановлення факту неправдивості інформації розміщеної в мережі Інтернет та її спростування наступного змісту: “... ОСОБА_2, которая занималась знакомствами с иностранцами по интернету...просила выслать деньги на дорогу в Америку из Херсона...(використовуючи фото)” [12].

Витяг рішення Нижньосірогозького районного суду Херсонської області від 5 січня 2012 року, справа №2115/2-243/2011, вказуючи, що “...відповідачка повідомила, про те, що позивач займається проституцією...(при цьому працює на харчоблоці)” [13].

Витяг з рішення Голопристанського районного суду Херсонської області від 2 серпня 2012 року, справа №2108/2808/2012 демонструє, що фізичну особу принизило те, що “...в травні 2010 року відповідачка ОСОБА_2 ... називала психічно хворою у присутності ОСОБИ_4...(за відсутності в неї психічного захворювання)” [14].

Ознайомившись із витягом рішення Каховського міськрайонного суду Херсонської області від 6 серпня 2012 року по справі № 2/2113/745/2012р. : “Позивач звернувся до суду з позовом, в якому просить визнати, що розповсюдження відповідачем ОСОБА_2 відомостей, що він являється наркоманом ...” [15].

Висновки. Отже, згідно статті 34 Конституції України кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів...[1] Разом з тим згідно статті 68 Конституції України кожен зобов'язаний неухильно дотримуватися Конституції та законів України, не

Актуальні проблеми науки та освіти теорія, практика, сучасні рішення

посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей. Метою законодавства є досягнення балансу між свободами та обов'язком утримуватись від порушення прав інших осіб при користуванні наданими свободами. Для цього нормами права встановлені відповідні механізми захисту порушених прав. Саме в судовому порядку відбувається захист порушених прав.

Таким чином, завдяки правовому вихованню в молодій людини має бути вироблена внутрішня потреба жити і діяти відповідно до норм права, неухильно дотримуватися правил людського співіснування та вимог українських законів.

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996р. № 254к/96-ВР // <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Етика та естетика: Навч. посіб. Кол. авт.: В.Л.Петрушенко, І.М.Сурмай, Г.Ф. Карвацька Л.Л.Мазур, Ю.Г.Шацьких.; За ред. В.Л.Петрушенко. – Л.: Вид-во НУ “Львівська політехніка”, 2008. — 180 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови // <http://www.lingvo.ua/ru/Interpret/uk-ru>
4. Лупеник Д.Д. Судочинство у справах про захист честі, гідності та ділової репутації: Автореф. Дис. ... канд. юрид.наук: 12.00.03/Нац. юрид. акад. України ім. Я.Мудрого. — Х., 2003. – 17 с.
5. Анісімов А.І. Цивільно-правовий захист честі, гідності та ділової репутації за законодавством РФ. - М.: Владос-Прес, 2008. – С. 10
6. Саприкіна І. В. Захист честі, гідності, ділової репутації фізичної особи за законодавством України (за матеріалами судової практики): Автореф. Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03/Київськ. нац. унів. ім. Т.Шевченка. – К., 2006. – 20 с.
7. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003р. № 435-IV (із змінами) // <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
8. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004р. № 1618-IV (із змінами) // <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1618-15?test=XX7MfyrCSgkyu6IZiCSwOJH4AMs80msh8Ie6>
9. Постанова Пленуму Верховного Суду України №1 від 27.02.2009р. Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи. // http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09
10. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989р. (із змінами) // http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_021
11. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002р. № 2947-III (із змінами) // <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>
12. Рішення Суворовського районного суду м. Херсон від 7 жовтня 2011 року по справі № 2-о-173/11 // <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/21060821>
13. Рішення Нижньосірогозького районного суду Херсонської області від 5 січня 2012 року по справі №2115/2-243/2011 // <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/2119507123>
14. Рішення Голопристанського районного суду Херсонської області від 2 серпня 2012 року по справі № 2108/2808/2012 // <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/26196716>

Актуальні проблеми науки та освіти теорія, практика, сучасні рішення